

Obraz społeczeństwa walczącej Warszawy w filmie Jana Komasy *Powstanie Warszawskie* (2014)

Magdalena Frąckiewicz-Wiśnioch

Adresat zajęć: uczniowie szkół średnich.

Rodzaj zajęć: historia, koło historyczno-polonistyczne, język polski.

Cel ogólny zajęć: Doskonalenie umiejętności analizy postaw społeczeństwa Warszawy wobec powstania 1944 i jego uwarunkowań.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- charakteryzuje losy mieszkańców Warszawy podczas powstania oraz rozumie ich emocje i motywację;
- dostrzega złożoność ludzkich postaw wobec wielkich wydarzeń i zagrożenia;
- wykazuje postawę tolerancji wobec postaw i zachowań innych;
- wyraża własne sądy, formułuje argumenty i doskonali umiejętność udziału w dyskusji;
- potrafi przygotować i przeprowadzić wywiad.

Metody pracy: metoda „wejście w rolę”, dyskusja, burza mózgów.

Formy pracy: praca indywidualna i grupowa.

Środki i materiały dydaktyczne: film Jana Komasy *Powstanie Warszawskie* (2014), oficjalna strona internetowa filmu <http://powstaniewarszawskiefilm.pl/>, telefon komórkowy z dostępem do internetu.

Słowa kluczowe: powstanie warszawskie, patriotyzm, bohaterstwo, życie codzienne

Czas: 2 godziny lekcyjne + projekcja filmu (85 minut).

Bibliografia: <http://powstaniewarszawskiefilm.pl/> ▪ Belka R., Grabowski K., *Jak przygotować i przeprowadzić wywiad?* za: http://e-future.orzesze.pl/pliki/wq/13_jak_przygotowac_i_przeprowadzic_wywiad.pdf ▪ <https://xn--jzyk-polski-rrb.pl/wywiad/328-jak-napisac-wywiad> ▪ <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej.html>

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Uwaga do realizacji tematu: uczniowie powinni być zapoznani z techniką przeprowadzania wywiadów. Można zadać im jako pracę domową przeczytanie pozycji nr 2 i 3 z bibliografii oraz wysłuchanie przynajmniej jednego wywiadu dostępnego na stronie Muzeum Powstania Warszawskiego lub uzgodnić z nauczycielem języka polskiego takie przygotowanie w formie osobnej lekcji.

1. Nauczyciel przedstawia cel lekcji, którym jest próba poznania i zrozumienia warszawiaków podczas powstania — ich postaw, emocji i motywacji. Zajęcia będą złożone z trzech części, a więc z projekcji filmu Jana Komasy *Powstanie Warszawskie*, z części analitycznej związanej z treścią filmu oraz dyskusji podsumowującej, czemu będzie służyć zadanie przeprowadzenia wywiadu. Uczniowie wiedzą już, co to jest wywiad i na jakich zasadach jest przeprowadzany dzięki pracy domowej i/lub lekcji języka polskiego.

2. Każdy z uczniów, używając telefonów komórkowych, zapoznaje się z informacjami o filmie na jego oficjalnej stronie¹. Uczestnicy zajęć wypełniają w parach tabelę dotyczącą produkcji filmu (ZAŁĄCZNIK NR 1), a następnie odpowiadają na pytania nauczyciela:

a) Jaki temat został pokazany w filmie?

b) W jaki sposób reżyser wykorzystał materiał kronik filmowych?

c) Jak przebiega fabuła filmu (ogólnie)?

d) Co stanowi o wyjątkowości tego filmu według oficjalnej strony www?

3. Nauczyciel dzieli klasę na dwie równe grupy. Wybrani uczniowie z tych grup losują role, jakie mają odegrać ich zespoły: przeprowadzających wywiad lub udzielających wywiadu, czyli uczestników powstania — osób, które można zobaczyć w filmie.

4. Nauczyciel przedstawia pierwsze zadanie przygotowujące do przeprowadzenia wywiadów i pomaga w jego realizacji, monitorując pracę grup.

Uczniowie z grupy przeprowadzającej wywiad formułują zestaw pytań, które chcą zastosować w wywiadzie (burza mózgów). Przykładowe pytania (w ZAŁĄCZNIKU NR 2) wspomogą monitorowanie pracy tej grupy przez nauczyciela.

Grupa uczniów, która będzie udzielać wywiadu, zastanawia się nad tym, jak „wejść w rolę” osób biorących udział w powstaniu. Rozdzielają role między siebie (lista postaci w ZAŁĄCZNIKU NR 3) i uzgadniają główne kwestie, na które będą zwracać uwagę przy oglądaniu filmu. Główne kwestie to przede wszystkim sytuacje, działania, zachowanie (co robią poszczególne osoby, jak odnoszą się do innych, widoczne emocje takie jak

¹ <http://powstaniewarszawskiefilm.pl/>

radość, smutek, strach, ból). Uczniowie muszą jednocześnie umieć określić, kim jest dana osoba. Pomocna tu jest tzw. metryczka (ZAŁĄCZNIK NR 4). Nauczyciel monitoruje ich pracę i wstępnie ją weryfikuje, sugerując jednocześnie kierunki rozumowania.

5. Nauczyciel prezentuje film (85 minut).

6. Uczniowie z obu grup, poprzez losowanie, dobierają się w pary. Używają „metryczki” (ZAŁĄCZNIK NR 2), żeby określić, z kim wywiad jest przeprowadzany. Następnie rozmawiają ze sobą według pytań opracowanych przed projekcją filmu. Mogą także pojawić się nowe pytania jako wynik obejrzenia filmu. Odpowiedzi są zapisywane przez ucznia prowadzącego wywiad w formie krótkich notatek lub zarejestrowane telefonem komórkowym. Młodzież może pytać nie tylko o fakty, ale także o odczucia, emocje. Uczniowie powinni szukać odpowiedzi na pytania o przyczyny postępowania swoich „rozmówców”. Uczniowie odgrywający wybrane postaci z filmu nie muszą dokładnie znać faktów związanych z przebiegiem powstania. Chodzi o wycucie realiów walczącego miasta.

7. Nauczyciel kończy fazę wywiadów i inicjuje dyskusję w klasie dotyczącą emocji oraz odczuć uczniów podczas ćwiczenia. Pyta: Co było dla Was najtrudniejsze?, jakie wystąpiły problemy po jednej i drugiej stronie? Problemem może okazać się samo wejście w rolę człowieka, który znalazł się w środku walki, który został postawiony wobec konieczności ochrony życia czy udzielenia pomocy innym. Z tego powodu najlepiej przeprowadzić wcześniej podobne ćwiczenie na mniej skomplikowanym materiale, np. posługując się tekstami źródłowymi takimi jak wspomnienia wojenne. Problemem może także być określenie emocji i motywacji poszczególnych postaci, stąd konieczność omówienia tych kwestii w trakcie dyskusji. Nie można również wymagać, aby uczniowie wychwycili wszystkie możliwe odczucia, realia czy motywacje. Nie jest to celem tego ćwiczenia. Tu chodzi o podjęcie próby „wejścia w czyjeś buty”.

8. Nauczyciel podsumowuje dyskusję, zadając podstawowe pytanie: Czy współcześnie można próbować zrozumieć postawy mieszkańców Warszawy w trakcie powstania? Chodzi o uświadomienie uczniom, że każda ocena czyjegoś zachowania czy postawy musi brać pod uwagę uwarunkowania sytuacji, w której dane zachowanie się pojawiło. Uczniowie mogą z jednej strony wykazywać skłonność do szybkiej oceny, a z drugiej przyjmować postawę rezerwy i braku chęci przeprowadzania takiej oceny. Mogą pojawiać się uwagi potępiające powstańców, którzy doprowadzili do zrujnowania miasta (do tego mogą skłonić ostatnie kadry filmu) lub, wręcz odwrotnie, bez głębszej refleksji bezwarunkowe pochwały bohaterstwa walczących, do czego mogą zachęcić sceny pokazujące zwycięskich żołnierzy AK. W toku dyskusji powinny pojawić się jednak głosy, które i jedną, i drugą argumentację zbiją poprzez przywołanie kadrów pokazu-

jących śmierć i zniszczenie, ale także radość i entuzjazm ludności cywilnej. Uczniowie powinni dojść do wniosku, że ocena pokazanych w filmie ludzi nie jest możliwa bez zrozumienia ich ówczesnej sytuacji, a przede wszystkim motywacji i emocji, które skłoniły ich do udziału w powstaniu w jakiegokolwiek roli.

PRACA DOMOWA:

Zapisać wywiad w dobranych wcześniej parach (prowadzący i udzielający wywiadu).

Tytuł wywiadu: W walczącej Warszawie. Wywiad z

Wykorzystajcie notatki lub nagrania, jakie wykonaliście w trakcie przeprowadzania wywiadu. Pomocne pod względem formy mogą być informacje o modelu pisania tej formy literackiej (patrz bibliografia) lub przykładowe wywiady dostępne na stronie Muzeum Powstania Warszawskiego².

W tej pracy domowej uczniowie powinni określić i scharakteryzować daną postać, przedstawić pytania i odpowiedzi w odpowiedniej osobie, próbować jak najszerzej omówić emocje i odczucia bohatera wywiadu. Przy ocenie pracy domowej nauczyciel powinien wziąć pod uwagę, czy występują wyżej opisane elementy oraz stronę językową i formalną wywiadu.

Napisane wywiady można umieścić w internecie (np. na blogu klasowym, na stronie szkoły lub na Facebooku) po to, by wszyscy mogli się z nimi zapoznać. Nauczyciel może je wykorzystać w toku realizacji następnych lekcji lub je osobno omówić.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Analiza filmu *Powstanie Warszawskie* na podstawie informacji z oficjalnej strony filmu

	1944	2014
Fabula filmu		
Bohaterowie filmu		
Materiał filmowy		
Opracowanie materiału filmowego		

² <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej.html>

ZAŁĄCZNIK NR 1 (wzór odpowiedzi)

Analiza filmu *Powstanie Warszawskie* na podstawie informacji z oficjalnej strony filmu

	1944	2014
Fabula filmu	Realizacja Powstańczych Kronik Filmowych (walki i życie codzienne w powstańczej Warszawie)	Historia dwóch braci — operatorów filmowych kroniki powstania
Bohaterowie filmu	Żołnierze AK, sanitariuszki, księża, ludność cywilna, dzieci	Bracia filmowcy, ich koledzy i koleżanki, spotkani w trakcie realizacji filmu ludzie
Materiał filmowy	Filmy kręcone w trakcie walk w Warszawie	Połączenie zachowanych fragmentów filmów w jednolitą opowieść
Opracowanie materiału filmowego	Bez opracowania i montażu	Montaż fragmentów i dodanie podkładu głosowego przez aktorów. Koloryzacja i rekonstrukcja materiałów audiowizualnych

ZAŁĄCZNIK NR 2

Przykładowe pytania dla prowadzących wywiad:

- Czy walczyłeś razem z powstańcami lub w jakiś sposób im pomagałeś?
- Jaki masz stosunek do powstania? Czy je popierasz? Dlaczego?
- Czego najbardziej bałeś się w czasie powstania?
- Z czego najbardziej się cieszyłeś?
- Jak się czułeś, kiedy wokół Ciebie rozgrywała się walka?
- Co czułeś, kiedy zobaczyłeś płonącą Warszawę?
- Jak mogłeś pomóc powstańcom?
- Czy tylko powstańcy potrzebowali pomocy?

ZAŁĄCZNIK NR 3

Przykładowa lista osób występujących w filmie:

- Karol — operator filmowy kroniki powstania
- Witek — brat Karola, operator filmowy, narrator
- powstaniec, który wziął do niewoli Niemców

- powstaniec, który walczył na barykadzie
- powstaniec, który był ranny
- powstaniec, który posługiwał się miotaczem ognia
- sanitariuszka
- dziewczyna walcząca w oddziale powstańczym
- chłopiec zaangażowany w powstanie
- panna młoda, która wzięła ślub z powstańcem
- ksiądz
- kobieta przygotowująca posiłki
- osoba, która przeszła kanałami do Śródmieścia
- chłopiec, który znalazł się w grupie osób cieszących się ze zdobycia Goliata
- matka opiekująca się dziećmi
- mężczyzna, który zajmował się ratowaniem ludzi spod zbombardowanych budynków

ZAŁĄCZNIK NR 4

Metryczka osoby udzielającej wywiadu:

Płeć	
Imię	
Funkcja/zawód	
Miejsce spotkania	
Wykonywane zadanie	

Metryczka osoby udzielającej wywiadu (przykład):

Płeć	Mężczyzna
Imię	Brak
Funkcja/zawód	Żołnierz powstania
Miejsce spotkania	Ulica Marszałkowska, przy barykadzie
Wykonywane zadanie	Prowadzenie jeńców niemieckich